

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΠΟΥ Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ.

Ο κινηματογράφος, από την δημιουργία του, αποτελεί ένα σημαντικότατο Μέσο Μαζικής Επικοινωνίας. Παγκοσμίως περισσότεροι από 15 δισεκατομμύρια θεατές βλέπουν ταινίες κάθε χρόνο. Αυτός όμως δεν είναι μόνο οι ταινίες. Εξετάζοντάς τον τρόπο δημιουργίας τους και τις αντιδράσεις του κοινού μπορούμε να έχουμε πληροφορίες σχετικές με τις κοινωνικές, τις πολιτιστικές και τα ιστορικά γεγονότα¹.

Η σχέση του με την κοινωνία είναι πολυεπίπεδη και παρεμβαίνει ως ενεργός παράγοντας. Για τον λόγο αυτό χρησιμοποιείται στην ιστορική έρευνα ώστε να εντοπιστεί η σχέση της πραγματικότητας με την μυθοπλασία στις ταινίες του².

Στο κείμενο θα εξετάσουμε στην αρχή την σύνδεση του κινηματογράφου με την ιστορία και κατόπιν θα δούμε τον τρόπο που ο κινηματογράφος μυθοπλασίας επηρεάζει την άποψή μας για τα ιστορικά γεγονότα, την κατασκευή τόπων μνήμης³ και την λειτουργία της πολιτισμικής⁴ και προσθετικής μνήμης⁵.

---

¹ Thompson K Bordwell D (2011) *Ιστορία του Κινηματογράφου*, Πατάκης, σ. 1

² Κουλούρη Χ. «Κινηματογράφος και Ιστορία» εφ. *Το Βήμα*, 22/04/2001, 4/11/2020:19.18

³ Ο όρος προτάθηκε από τον P Nora για να δηλώσει κάθε τι υλικό ή μη, που έχουμε καταστήσει συμβολικό στοιχείο της κοινοτικής κληρονομικής μνήμης. Βασική λειτουργία του είναι η δημιουργία μνήμης για το παρελθόν μέσα από συγκεκριμένες εκδοχές και αφηγήσεις. Δες σχετικά Χ Δεμερτζόπουλος «Έννοιες και ορισμοί» στην πλατφόρμα μαθημάτων ΕΑΠ/ΔΙΣ62

⁴ Ο όρος προτάθηκε από τον Jan Assmann. Αυτός διαχωρίζει την συλλογική και τη κοινωνική μνήμη από αυτή που δημιουργείται από τις ταινίες, τα κείμενα, τα μνημεία κλπ, αλλά δεν περιέχει την προφορική παράδοση. Σχετικά δες τον πρόλογο του Α. Χασιώτη «Παιχνίδια Μνήμης» στο J. Assmann (2017) *Η Πολιτιστική μνήμη. Γραφή, ανάμνηση και πολιτική ταυτότητα στους πρώιμους ανώτερους πολιτισμούς*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ. 21

⁵ Ο όρος διατυπώθηκε από την Alison Landsberg και περιλαμβάνει τις μνήμες που δεν προέρχονται από το βίωμα του ατόμου αλλά από αφηγήσεις τρίτων μεταξύ των οποίων και του κινηματογράφου. Δες σχετικά Χ. Δεμερτζόπουλος «Έννοιες και ορισμοί» στην πλατφόρμα μαθημάτων ΕΑΠ/ΔΙΣ62.

Σχέση κινηματογράφου και Ιστορίας.

Η γραφή της ιστορίας του προηγούμενου αιώνα δεν μπορεί να αγνοήσει τον κινηματογράφο, γιατί αυτός αποτελεί βασική πηγή ψυχαγωγίας, επειδή αναπτύχθηκε ως βιομηχανία και αποτελεί μέρος της οικονομικής ιστορίας, διότι είναι μορφή Τέχνης συμμετέχοντας στην ιστορία της Τέχνης και αποτελεί ιστορικό τεκμήριο της κοινωνίας που τον παρήγαγε⁶.

Η ιστορική έρευνα δεν επικεντρώνεται μόνο στα γεγονότα, αλλά θέτει ερωτήματα και μέσω των τεκμηρίων αναζητά τις απαντήσεις. Το ίδιο κάνει και ο ιστορικός του κινηματογράφου. Έχοντας υποβάλει ερωτήματα παρουσιάζει μια απάντηση, «ένα επεξηγηματικό επιχείρημα», που βασίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά στην ταινία περιλαμβάνουν και αναφορές στους συντελεστές, στις συνθήκες δημιουργίας και στις τεχνικές της ταινίας⁷.

Οι κινηματογραφικές ταινίες που παρουσιάζουν ιστορικά γεγονότα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Τις ταινίες μυθοπλασίας και τα ντοκιμαντέρ⁸. Στην διάκριση αυτή δεν συμφωνούν όλοι⁹ θεωρώντας ότι, με την «γλωσσική στροφή» στην ιστορία, αυτή είναι προβληματική, επειδή η ταινία συνιστά ανεπίσημη Ιστορία που επιδρά στην διαμόρφωση συνειδήσεων¹⁰.

Η επίδραση των ταινιών μυθοπλασίας στις «εικόνες» μας για τα ιστορικά γεγονότα.

Οι ταινίες μυθοπλασίας (ιστορικές ή εποχής)¹¹ συνδέουν τον θεατή με τον δημιουργό τους μέσω της δράσης που αναφέρεται στην ζωή των ανθρώπων,

---

⁶ Κουλούρη Χ ο. π.

⁷ Thompson K Bordwell D. ο π σ 3-5

⁸ Κελεσίδης Ε (2006), *Ο Κινηματογράφος ως Παράγοντας Διαμόρφωσης των Ιστορικών Ιδεών των Παιδιών. - Η Περίπτωση του Τρωικού Πολέμου*, Διδακτορική Διατριβή ΑΠΘ, σ. 19.

⁹ Δες Τριανταφύλλου Σ. «Watch out: Cinema is so permanent» στο Ferro M. (2001), *Κινηματογράφος και Ιστορία*, Μεταίχμιο, σ. 15

¹⁰ Ferro M. (2001), *Κινηματογράφος και Ιστορία*, Μεταίχμιο, σ. 24-25

¹¹ Κελεσίδης Ε. ο. π. σ 21

εκθέτοντας συναισθήματα, αντιπαραθέσεις και δράσεις με κορύφωση την λύση του δράματος. Δεν διαφοροποιούνται από τα ιστορικά στοιχεία, αλλά τα εναρμονίζουν ανάλογα με τις κινηματογραφικές συμβάσεις¹². Σημαντική διαφορά ο χρόνος. Στο γραπτό ιστορικό κείμενο είναι παρελθοντικός. Στην ταινία του παρόντος¹³.

Τα τελευταία 15 χρόνια παρατηρείται έκρηξη ιστορικών ταινιών, καθιστώντας τον κινηματογράφο «κορυφαίο μέσο λαϊκής πολιτιστική μνήμης» προ ετοι-

μάζοντας το έδαφος μιας δημόσιας συζήτησης¹⁴. Αυτή η μνήμη στηρίζεται στην επικοινωνία μέσω της ομιλίας, της γραφής, της ταινίας και του διαδικτύου, δημιουργώντας εικόνες του παρελθόντος που διατηρούνται¹⁵. Παράδειγμα τέτοιου είδους επιρροής είναι η ταινία του Francis Coppola (1939 -) *Apocalypse Now* (1979) στην οποία δημιουργείται στο θεατή μια ψευδής εικόνα των ιστορικών γεγονότων μέσω του ηχητικών και οπτικών εφέ καθώς και των διαλόγων των ηθο-

ποιών, που συντελούν στην δημιουργία μιας αρχέγονης αίσθησης¹⁶.

Για να δημιουργηθεί όμως μνήμη χρειάζεται το κοινό να δει την ταινία. Εκτός όμως από το κοινό συμβάλλουν και άλλοι παράγοντες όπως, οι διαφημίσεις, τα σχόλια, και η ανταλλαγή απόψεων για αυτή. Η συμβολή τους έχει επιπτώσεις σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο¹⁷. Ο τρόπος προβολής της καθιστά τον θεατή παθητικό δέκτη των μηνυμάτων επηρεάζοντας την προσθετική του μνήμη. Ο μέσος άνθρωπος του 21^{ου} αιώνα δεν βίωσε ποτέ ο ίδιος την μεγάλη

¹² Κελεσιδής Ε. (2006) ο. π. σ. 20

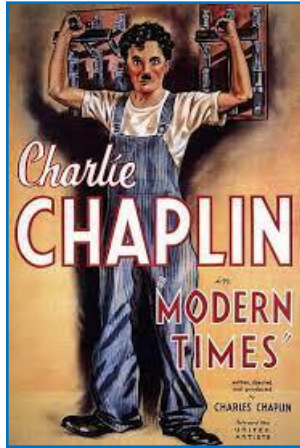
¹³ ο. π. σ. 24

¹⁴ Erll A. (2010) «Literature, Film, and the Mediality of Cultural Memory» στο Erll A., Nünning A. (επιμ.) *A Companion to Cultural Memory Studies*, De Gruyter, σελ. 394-395

¹⁵ ο. π. σ. 389

¹⁶ ο. π. σ. 390

¹⁷ ο. π. σ. 395-396

αλλαγή των εργασιακών σχέσεων και της ιδιωτικής ζωής στην οικονομική κρίση του 1929, αλλά έχει εικόνα για αυτά μέσω της ταινίας *Μοντέρνοι Καιροί* (1936) του Charlie Chaplin (1889 – 1977).

Μια ταινία όμως παρουσιάζει επίσης πληροφορίες για το ιστορικό περιβάλλον μέσα από διάφορα αντικείμενα, τόπους, κτίρια, ενδύματα και στοιχεία της καθημερινής ζωής.

Όλα αυτά συμβάλλουν στο να δημιουργήσουν στον θεατή μια «ψευδή ιστορικότητα»¹⁸ η οποία όμως επιδρά στην κατασκευή τόπων μνήμης. Μια τέτοια εικόνα για τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, που βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο της

ελληνικής μεγαλούπολης της δεκαετίας του 1960, σχηματίζεται στο θεατή της ταινίας *Συνοικία το Όνειρο* (1961) του Αλέκου Αλεξανδράκη (1928 – 2005).

Παρουσιάσαμε στο κείμενο αυτό την σχέση του κινηματογράφου με την ιστορία. Ταυτόχρονα δείξαμε τον τρόπο που η ταινία μυθοπλασίας συμβάλει στην διαμόρφωση γνώμης από τον θεατή και δημιουργεί πολιτισμική και προσθετική μνήμη κατασκευάζοντας τόπους μνήμης.

Με βάση τα παραπάνω δείξαμε ότι ο κινηματογράφος μυθοπλασίας είναι μια πηγή πληροφοριών και τεκμηρίων για την ιστορική έρευνα, είτε αυτός παρουσιάζει την «πραγματική» εικόνα των γεγονότων, είτε την προσωπική άποψη του δημιουργού.

¹⁸ Rosenstone R «The Historical Film. Looking at the Past in a Postliterate Age» στο (επιμ) Marcia Landy *The Historical Film. History and Memory in Media*, σ. 56-57.

Βιβλιογραφία

- Δερμετζόπουλος Χ. «Έννοιες και ορισμοί» στην πλατφόρμα μαθημάτων ΕΑΠ/ΔΙΣ62
- Κελεσιδης Ε (2006), *Ο Κινηματογράφος ως Παράγοντας Διαμόρφωσης των Ιστορικών Ιδεών των Παιδιών. - Η Περίπτωση του Τρωικού Πολέμου*, Διδακτορική Διατριβή ΑΠΘ.
- Κουλούρη Χ. «Κινηματογράφος και Ιστορία» εφ. Το Βήμα, 22/04/2001, 4/11/2020:19.18
- Τριανταφύλλου Σ. «Watch out: Cinema is so permanent» στο Ferro M. (2001), *Κινηματογράφος και Ιστορία*, Μεταίχμιο
- Α. Χασιώτη «Παιχνίδια Μνήμης» στο J. Assmann (2017) *Η Πολιτιστική μνήμη. Γραφή, ανάμνηση και πολιτική ταυτότητα στους πρώιμους ανώτερους πολιτισμούς*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Erll A., (2010) «Literature, Film, and the Mediality of Cultural Memory». στο Erll A., Nünning A. (επιμ.), *A Companion to Cultural Memory Studies*, De Gruyter
- Ferro M. (2001), *Κινηματογράφος και Ιστορία*, Μεταίχμιο,
- Thompson K Bordwell D (2011) *Ιστορία του Κινηματογράφου*, Πατάκης.

Φιλμογραφία

- *Συνοικία το όνειρο* (1961)
Σκηνοθεσία: Αλέκος Αλεξανδράκης
Σενάριο: Κώστας Κοντζάς, Τάσος Λειβαδίτης
Ηθοποιοί: Αλέκος Αλεξανδράκης, Αλίκη Γεωργούλη, Κώστας Μπαλαδήμας, Μάνος Κατράκης, Σαμφώ Νοταρά κ. ά.
- *Apocalypse Now* (1979)
Σκηνοθεσία: Francis Ford Coppola
Σενάριο: John Milius, Francis Ford Coppola
Ηθοποιοί: Martin Sheen, Marlon Brando, Robert Duvall κ.ά.
- *Modern Times* (1936)
Σκηνοθεσία: Charles Chaplin
Σενάριο: Charles Chaplin
Ηθοποιοί: Charles Chaplin, Paulette Goddard, Henry Bergma κ.ά.